

rijksuniversiteit
 groningen

Hanzehogeschool
 Groningen
 University of Applied Sciences

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

Krimpcafé

'LEREN EN WERKEN'
 over mbo en arbeids
 markt

28 september 2017

Leren en werken – over mbo en arbeidsmarkt

Volgens recent onderzoek verdwijnt er in de krimpgebieden vooral veel werk voor leerlingen op mbo 2 en 3 niveau. Hoe gaat het mbo daarmee om? Regiodirecteur Jan Berend van der Wijk van het Alfa-college in Hoogeveen was gastheer van het Krimpcafé op 28 september jl. en gaf zijn visie. Of die aansluit bij de veranderende arbeidsmarkt? Dat mocht het 'cafépubliek' zelf bepalen aan de hand van een verhandeling van RUG-onderzoeker dr. Arjen Edzes over de 'inclusieve regio'.

Door Eduard van den Hoff

Van der Wijk noemde zich ervaringsdeskundige op het gebied van krimp. Hij werkte eerst op het Noorderpoort College in Appingedam en maakte daar diverse, emotionele fusies mee. Toen hij in 2012 naar Hoogeveen kwam, werd hij ook daar geconfronteerd met krimp. DUO berekende dat het aantal Drentse v.o. leerlingen met zo'n 9% zou dalen. Het Alfa-college ontwikkelde een visie voor 2020: de school telt dan 500 leerlingen minder.

Fragiele structuren

Terwijl hun aantal over de hele linie afneemt, is er een toenemende vraag naar mbo'ers in sectoren als zorg en techniek. ZorgpleinNoord telde in 2016 maar liefst 1.000 vacatures meer dan in de voorgaande 3 jaren. Hoe moet je als roc op al die ontwikkelingen reageren? Drie zaken zijn volgens Van der Wijk belangrijk: 1) Wees je als school bewust van de fragiele structuren in Drenthe. Denk bijvoorbeeld aan bereikbaarheid, armoede, wegtrekken van hoger opgeleiden, leefbaarheid, enzovoort. 2) Zoek samenwerking binnen de onderwijsketen: versterk elkaar en ruil opleidingen met elkaar uit, maak ook doorlopende leerlijnen met het hbo. 3) Combineer duurzame innovaties met de regionale kenniseconomie. Het onderwijs moet aansluiten op de arbeidsmarkt. Zeker in een krimpgebied. 'In zekere zin is krimp een 'blessing in disguise', besloot Van der Wijk zijn betoog.

Veerkracht

Onderzoeker Edzes schreef een startnotitie voor de SER over de benodigde arbeidsmarktcontouren in Noord-Nederland. Het gaat beter met de banen,

maar het aantal uitkeringsgerechtigden blijft hoog. Er is veel onbenut arbeidspotentieel want Nederland is Europees kampioen deeltijdbanen. En vindt men elders weer snel een baan na ontslag, in het Noorden is die veerkracht een stuk minder. Edzes pleit voor een arbeidsmarkt waarbij iedereen die wil, ook volwaardig kan meedoen, ofwel een inclusieve arbeidsmarkt. Voor morgen en de komende 10, 20 of 30 jaar.

Versnippering

De arbeidsmarkt wordt beïnvloed door demografische ontwikkelingen, globalisering, ICT en technologisering. Dat heeft een flexibilisering van de arbeidsrelaties als gevolg, een banendaling op mbo niveau 1, 2, en 3, een sneller verouderen van kennis en een economisch-geografische verandering waarbij de stad steeds belangrijker wordt. Afgezet tegen deze achtergrond: hebben we het dan goed georganiseerd? 'Nee, 'antwoordde Edzes, 'er is te veel versnippering, het eigen belang prevaleert en er is te weinig ruimte voor eigen lokale en regionale initiatieven.'

Commitment op regionaal niveau

Hoe lossen we dit op? De SER komt met een aantal aanbevelingen zoals het oprichten van een regionaal opleidings- en ontwikkelfonds voor mbo'ers, hulp voor kleine ondernemers en het doorbreken van belemmeringen op het gebied van wet- en regelgeving. 'We moeten inzetten op inclusiviteit en weerbaarheid van de werknemer. Een commitment op regionaal niveau is nodig', aldus Edzes.

'Krimp: een blessing in disguise'

Multi-level-samenwerking

In de navolgende discussie kreeg Edzes de vraag of er een krapte is aan arbeidskrachten met de juiste opleiding en of het onderwijs daaraan debet is. Edzes zei dat bedrijven zelf ook een verantwoordelijkheid in hebben. 'Investeer in mensen én opleidingen. Doe er wat aan!' riep hij uit. Onderzoeker Elles Bulder gaf aan dat er binnen het project EemsDollardRegio in Transitie flink wordt samengewerkt tussen gemeenten, Hanzehogeschool en ondernemers aan beide kanten van de grens. Ze wil de arbeidsmarkt inzichtelijk maken, om vervolgens met een 'multi-level-samenwerking' van mbo, hbo en universiteit daarop in te spelen.

Regionale cao's

'De arbeidsmarkt vergt een flexibilisering, hoe zit dat met de arbeidsverhoudingen?' wilde een toehoorder weten. Edzes: 'Binnen sectoren moet men mobiel zijn en dat kan bijvoorbeeld met regionale cao's en door personeel onderling uit te wisselen.' Tot slot kreeg Edzes de vraag of de opgaven voor Noord-Nederland nu anders zijn dan voor de rest van Nederland. 'Nee', antwoordde hij, 'het is een nationaal probleem. Maar het Noorden kent wel veel meer mismatches in vraag en aanbod van personeel.'

Werknemers van de toekomst

De samenleving verandert, de arbeidsmarkt verandert, dus het onderwijs verandert ook. Het Alfa-college in Hogeveen is al geruime tijd bezig om haar studenten voor te bereiden op de arbeidsmarkt van de 21e eeuw. Door samen te werken met ruim 90 bedrijven en organisaties, studenten van verschillende opleidingen bij elkaar te zetten en zich volop te richten op de zogenaamde 21st century skills leren studenten werken in het bedrijfsleven aan de hand van interessante regionale vraagstukken. En dat bevalt!

Door Lucinde Terluin

Regionaal Co-Makership

Het Alfa-college is sinds anderhalf jaar druk bezig met deze nieuwe werkvorm waarbij zij zich als doel heeft gesteld om de regionale economie te versterken en mbo-werknemers van de 21e eeuw op te leiden. Om dit te realiseren creëren zij lerende netwerken van beroepsonderwijs, instellingen, bedrijven en overheden, waarbinnen als partners in ontwikkeling gewerkt wordt aan innovatievraagstukken uit de regio. Dit wordt onder andere mogelijk gemaakt door het onderwijsprogramma te vernieuwen (doorlopend en actualiserend), met als resultaten: branche-overstijgende opleidingsprogramma's en plus-programma's voor keuzedelen en bijscholing.

'Wie leert wat van wie, en op welk moment'

De 21st century skills

Waar studenten 'vroeger' vaak hele dagen met de neus in de boeken zaten zijn de studenten van het Alfa-college met deze nieuwe werkvorm proactief bezig met interessante vraagstukken en projecten van organisaties in het bedrijfsleven. Door gezamenlijk aan de slag te gaan maken ze, bijna spelenderwijs, kennis met de 21st century skills, zoals samenwerken, probleemoplossend denken, planmatig werken en het inzetten van creativiteit. Tijdens de projecten worden ruim 200 studenten van onder andere Zorg, Leisure, Horeca Ondernemer Manager (HOM)

en Commerciële Economie (CE) bij elkaar gezet en gezamenlijk worden zij uitgedaagd om, onder begeleiding van een achttal docenten, de meest effectieve en multidisciplinaire oplossing mogelijk te verzinnen voor het vraagstuk van de partnerorganisatie. In de praktijk blijken niet alleen de studenten hier een uitdaging in te vinden, ook docenten scherpen tijdens het Co-Makership hun competenties aan.

'Hoe kunnen de studenten bijdragen, en tegelijkertijd leren en ervaren?'

Groter en ruimer

In de nabije toekomst zou het Alfa-college in Hogeveen graag meer hbo'ers willen aantrekken om de verschillende projecten en opdrachten nog meer diepte en invulling te geven. Hoewel het tot nu toe lastig is om deze groep aan te trekken, hbo'ers hebben nou eenmaal meer keuzevrijheid en kiezen liever voor Bali dan Hogeveen, hebben ze het volste vertrouwen dat dit zich vanzelf zal ontwikkelen. En dat zou ontzettend mooi zijn. Want niet alleen zullen meer mbo'ers door de korte lijnen gemotiveerd zijn om door te studeren, maar ook de combinatie van de te-lang-nadenkende-hbo'ers en de laten-we-aan-de-slag-gaan-mbo'ers is een perfecte en stimulerende combinatie voor elk project.

Mbo in dunbevolkte gebieden

Radboud Engbersen van het Kennisplatform Demografische Transitie (KDT) deed onderzoek onder mbo-jongeren in Noord-Nederland. Hij ziet ze geconfronteerd met robotisering en automatisering. Werkgevers trekken weg uit de krimpgebieden en het studieaanbod versobert. Toch zijn er ook lichtpunten: de zorgsector biedt veel werk, er zijn kansen voor toerisme, het Programma Nationaal Coördinator Groningen belooft een toename in bouwactiviteiten en de agro-industrie is in opkomst.

Door Eduard van den Hoff

‘Rode loper ligt uit voor mbo 4’

In de interviews die KDT hield onder mbo'ers overheerst het positivisme. Zo biedt het werken in de zorg 'een stukje zekerheid', vanwege de vergrijzing. Volgens veel leerlingen is er genoeg werk en daarom vinden ze vaste contracten niet noodzakelijk. Werken over de grens is geen probleem. Wel zul je voor goede kansen op de arbeidsmarkt minstens niveau 4 moeten bezitten, weten de meeste mbo'ers. Dat klopt ook volgens Engbersen: 'Op de arbeidsmarkt ligt de rode loper uit voor mbo 4 studenten.' Vooral op technisch gebied hebben zij de banen voor het uitkiezen.

Naar betaald werk leiden

Voor hen die moeilijker aan het werk komen, probeert DOK4 detacheringen te organiseren. Zij zien ook dat vooral de sector techniek kansen biedt. 'In het kader van de participatiewet hebben wij een model ontwikkeld waarmee snel getoetst kan worden of iemand geschikt is voor techniek. Zo ja, dan kan hij/zij na een opleiding of training binnen afzienbare tijd naar betaald werk worden geleid', aldus bedrijfsleider Maarten van der Vlist.

Bottlenecks

Aan de hand van een casus mag het workshop-publiek de 53-jarige Piet die langdurig werkloos is, aan een kansrijke baan helpen. Al snel volgen de bottlenecks in dit traject: er is een klantmanager nodig die Piet goed kent, Piet heeft 2 jonge kinderen, zijn vrouw volgt een opleiding, dus is er kinderopvang nodig. Dat schuurt weer met de wet- en regelgeving. Piet gaat er slechts € 100,- op vooruit en moet daarvoor zijn zekerheid die hij heeft met zijn uitkering inleveren.

Ook de ondernemer helpen

Als oplossing draagt DOK4 de eerder genoemde toets aan. Die geeft o.a. inzicht in interesses en kwaliteiten van de kandidaat en de educatieve beginsituatie. In combinatie met een persoonlijke begeleiding en goede communicatie met instellingen vergroot men de kansen op succes en kan een passende opleiding volgen aan een bedrijfsschool leerwerk bedrijf, commerciële werkplaats of regulier onderwijs. Met zo'n achtergrond komen kandidaten goed beslagen ten ijs bij een werkgever. Om de kans van slagen nog meer te vergroten, helpt DOK4 ook de ondernemer met het formuleren van zijn vraag, zodat er geen mismatches ontstaan. In Groningen hebben inmiddels 5 bedrijven, van fijn metaal tot afvalverwerking geld bij elkaar gelegd om samen met Dok4 met deze aanpak te gaan werken.

Krimp, onderwijs en de arbeidsmarkt volgens het Fries Sociaal Planbureau

Waarom kunnen in krimpgebieden niet alle mbo'ers na de afronding van hun opleiding direct aan het werk? In de workshop van het Fries Sociaal Planbureau (FSP) komen een aantal onderzoeken naar wonen en werken in Friesland aan bod. Een aantal sprekers, waaronder twee studenten van het hbo, vertellen over krimp, onderwijs en de arbeidsmarkt en geven antwoord op deze vraag.

Door Nynke Koornstra

Tweeënehalf miljoen

Henk Fernée van het FSP deed onderzoek onder jongeren in de provincie Friesland naar hun verwachtingen rondom werken, wonen en hun toekomst. Als de workshop begint vertelt hij dat de provincie Fryslân 2,5 miljoen euro beschikbaar heeft gesteld om de aansluiting van het mbo-onderwijs op het vinden van passend werk te verbeteren. Hij vertelt: 'Friesland is echt een mbo-provincie, op zeven locaties wordt er mbo-onderwijs gegeven.' Maar een deel van de jongeren mist de benodigde kennis en vindt geen werk. Aanwezige Elles Bulder merkt op: 'Op het mbo is het lastig om te switchen van opleiding, terwijl je soms al op veertienjarige leeftijd voor een bepaalde beroepsrichting moet kiezen.'

Ook merkt één van de aanwezigen op dat er met circa 250 opleidingen wel een heel breed opleidingsaanbod is voor beginnende mbo-studenten. Het geld van de provincie zou gebruikt kunnen worden voor een betere samenwerking tussen het midden- en kleinbedrijf en de mbo-instellingen.

De rust en ruimte van Friesland

Veel ondervraagde jongeren werken in de zorg, daar is in Friesland gelukkig veel werk in te vinden. Daarentegen vinden kappers en diervverzorgers het vaak lastig om aan de bak te komen. Toch blijven sommige jongeren graag in Friesland wonen. Fernée vervolgt: 'Zij waarderen de rust en ruimte in de provincie en willen er daarom graag blijven wonen.' Friesland is voor sommige jongeren dus een leefbare provincie om te kunnen wonen, leren en werken. Uit het onderzoek van hbo-studenten Jasper Herweijer en David de Jong naar verhuismotieven in Bakhuizen blijkt dat ontgroening leidt tot een vermindering van de leefbaarheid. Zij ondervroegen 30 jongeren over hun motieven, maar vinden het lastig om vast te stellen waarom Bakhuizen krimpt. Herweijer licht toe: 'Soms willen jongeren een eigen koopwoning, soms hebben de ouders invloed op de verhuismotieven.'

Klaar voor de wereldmarkt

Ook Jacco Wiffers deed onderzoek. Hij wilde graag weten in hoeverre de arbeidsmarkt in Noordoost Fryslân afwijkt van andere regio's in Nederland. Hij vertelt dat in Noordoost Fryslân relatief veel bedrijven internationaal actief zijn. Wiffers legt uit: 'Deze bedrijven zijn minder afhankelijk van de regionale markt, maar klaar voor de wereldmarkt.' Hij concludeert dat Noordoost Fryslân best een flexibele regio is, waarin het doel moet blijven om de werkgelegenheid op peil te houden.

VMBO Emmen sorteert voor op krimp en arbeidsmarkt

Tijdens de plenaire sessie werd de vraag al gesteld, waar gaat de workshop over? Dit werd snel duidelijk en bleek vooral te bestaan uit de interessante verhalen van Ton Sleeking over zijn werk als procesbegeleider leerlingendaling in Emmen en Sanne Koster van Groos die vertelde over Vierkant voor Werk.

Door Mathijs Stuive

Ton Sleeking is sinds 2016 bezig voor het voortgezet onderwijs in Emmen om iets te doen aan de problemen en uitdagingen die de terugloop van het aantal leerlingen in deze stad met zich meebrengt. Tussen 2014 en 2020 is de verwachting dat het aantal leerlingen aan het Carmel College, het Hondsrug College en het Esdal college met zo'n 30% af zal nemen en deze daling zet zich richting 2030 nog verder door. Op welke manier kunnen deze scholen blijven bestaan terwijl de kwaliteit op niveau blijft en je alle huidige profielen en specialisaties kunt blijven aanbieden?

Wie is verantwoordelijk voor welke leerling en wanneer?

Een oplossing waaraan eerst gedacht is, was het samenvoegen van de bovenbouw van de drie colleges in een apart gebouw in een samenwerkingsconstructie. Op deze manier kun je vooral je kwaliteit en de breedte van het onderwijs garanderen. Dit brengt echter ook nadelen met zich mee. Deze nieuwbouw en de verbouw van de bestaande panden kost zo'n 25 miljoen euro en kan potentieel ook leegstand teweeg brengen. Het grootste struikelblok zit echter in de bestuurlijke en juridische oplossingen die bedacht moeten worden. Als je samen gaat werken maar per se niet wilt fuseren ontstaan er al gauw problemen rondom aansprakelijkheid. Wie is verantwoordelijk voor welke leerling en wanneer? En wie ontvangt de bijdragen vanuit de overheid en hoe verdeel je dit onderling?

Kosten delen

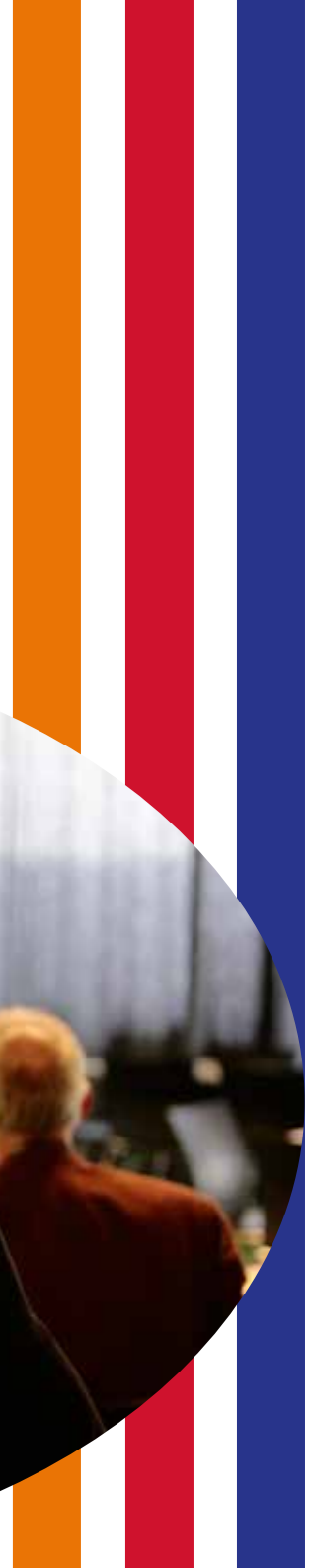
De oplossing waar nu voor gekozen is, is het ruilen van leerlingen en profielen. Ieder college zal zich focussen op een beperkter aantal profielen. Hierdoor stijgt het aantal leerlingen op een locatie per profiel, hoeft er minder te worden geïnvesteerd worden in bijvoorbeeld lesmateriaal zoals machines en kun je juist een breder opleidingsaanbod creëren. Een van de aandachtspunten bij het uitruilen van leerlingen is wel dat je de kosten ook eerlijk moet verdelen. De bijdrage per leerling is vanuit de overheid hetzelfde. De kosten van een opleiding kunnen echter verschillen en alle dure opleidingen bij een college onderbrengen is niet eerlijk. Maar hier komen ze best uit in Emmen!

Drie O's

Het tweede deel van de workshop ging over Vierkant voor Werk. Sanne Koster van Groos vertelde over de regio Emmen, Coevorden, Hoogeveen en Hardenberg waar hard wordt gewerkt aan het creëren van een hoogwaardige maakindustrie waarbij onderwijs een belangrijke rol speelt. De drie O's waar in de plenaire sessie ook al aan gerefererd werd proberen hier samen aan te werken. De overheid, in dit geval de gemeenten, streven naar meer focus binnen de regio op een vakgebied. De ondernemers krijgen alle ruimte om te innoveren en kunnen zich vestigen in een inspirerende werkomgeving. Het onderwijs moet competentiegericht gaan werken waarbij een regio-ondersteunend leerpakket aangeboden wordt.

Door het aanbrengen van meer focus in de ontwikkeling van het gebied is de hoop dat ondernemers, werknemers en leerlingen elkaar makkelijker weten te vinden en elkaar kunnen versterken. De grootste uitdaging is, zoals wel vaker: 'iedereen wil veranderen maar niemand verandert'. Vierkant voor Werk probeert hier verandering in aan te brengen!

**Aan dit beeld- en journalistiek-
verslag werkten mee:**

Tekstschrijvers:

Eduard van den Hoff
Nynke Koorstra
Mathijs Stuive
Lucinde Terluin

Fotograaf:

Harma Kaput

Opmaak:

Harmare

Redactie:

Elly van der Klauw
Sophie Tillema

Meer informatie bij:

Kennisnetwerk Krimp Noord-Nederland

[Link naar de presentaties](#)